

Bijbellezingen vooraf: Genesis 2 vers 18-19 (NBV21) en Genesis 9:1-3; 8-11 (NBV21)

[preek]

Dieren in Gods ogen

Robert Doornenbal

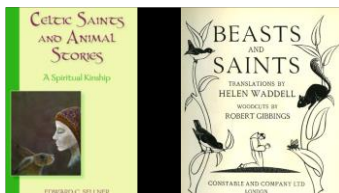
Begin deze maand was ik in Yogyakarta, een grote stad in Centraal-Java, Indonesië. Ik was daar uitgenodigd een lezing te houden over *Animals in God's Eyes*, dieren in Gods ogen. Van tevoren wilde men even testen of ik echt van dieren houd: ik kreeg een meterslange python omgehangen! {filmpje}

In het verlengde van deze onvergetelijke ervaring houd ik vandaag geen lezing, maar wel een preek over *Dieren in Gods ogen*. Hoezo een preek over dieren, denk je misschien – er zijn toch wel belangrijker onderwerpen? En het is niet eens dieren dag! :)

Dat is waar. Morgen is het trouwens wel Wereldbiodiversiteitsdag – en dat heeft natuurlijk ook alles met dieren te maken!

Mijn inspiratiebron voor deze preek is hoe de Bijbel spreekt over dieren en hoe dit doorwerkte in de levens van zogeheten 'heiligen' in de geschiedenis van de kerk.

Heiligen zoals Franciscus en Clara van Assisi zijn mensen die de liefde van Jezus uitstralen als – laten we zeggen – een lamp van 500 Watt. Dus iets meer dan gemiddeld :). En wat blijkt: hun liefde blijft niet beperkt tot hun medemens, maar gaat ook uit naar andere schepselen. Zij hebben dit woord van Jezus goed onthouden: zelfs niet één enkele mus wordt door God vergeten, Lucas 12 vers 6! Dat voorbeeld willen zij navolgen.

Inspirerend voor hen is ook dat **Jezus leefde te midden van de wilde dieren**, Marcus 1 vers 13 (NBV21). In de woestijn hielden de wilde dieren Jezus gezelschap. Dat is de betekenis van de uitdrukking 'te midden van'. De wilde dieren waren Jezus' vrienden, niet zijn vijanden. Want in Jezus krijgen we al iets te zien van Gods rijk. Een voorproefje van zijn nieuwe wereld.

Wat gebeurt er als Gods nieuwe wereld in al haar volheid doorbreekt? **Dan**, schrijft de profeet Jesaja, **dan zal een wolf zich neerleggen naast een lam**, hoofdstuk 11 vers 6. Dit vredige tafereel is mooi uitgebeeld op een sjekel uit Israël. Het toekomstvisioen van Jesaja gaat over verzoening en vrede tussen sterke en agressieve volken en naties, en de underdogs. Vandaag denken we hierbij als vanzelf aan Rusland en Oekraïne. Daarnaast is deze tekst van Jesaja ook een toekomstvisioen van harmonie in de schepping als geheel. En het is alsof de heiligen daarop vooruitlopen.

Zij zijn als lammetjes die vriendschap sluiten met wolven, beren, slangen en andere wilde dieren. Veel van de heiligenverhalen zijn meer fantasie dan historie. Maar dan nog: is de goede wil, de *liefde* die eruit spreekt niet fantastisch?! Het is alsof de Heilige Geest het hart van deze heiligen ruimer maakte, met aandacht voor ál Gods schepselen. Zij zetten zich in voor de verdrukten en vertraptten, onder zowel mensen als dieren. Zij **spreken voor hen die weerloos zijn**, voor hen die geen stem hebben, Spreuken 31 vers 8.

Hierin staan de heiligen in een lange traditie. In de recent verschenen *Eco Bible* is de wijsheid verzameld van 3500 jaar rabbijnse commentaren op de Thora, de Bijbelboeken Genesis tot en met Deuteronomium. Eén van de centrale thema's betreft de relaties tussen mensen en dieren.

Waarom werd Rebekka uitgekozen als bruid van Isaak? Omdat zij, aldus de rabbijnen, niet alleen vriendelijk was voor mensen, maar ook voor dieren. Een dorstige kameel drinkt 135 liter water in 13 minuten. Rebekka was ruim twee uur in de weer voor de tien kamelen die ze op eigen initiatief water gaf (Gen. 24:10; 19-20). Daaruit blijkt haar grote dierenliefde! Verrassend, niet?

En ja, het is waar dat je in de Thora ook instructies aantreft voor dierenoffers. Hierbij is één ding duidelijk: God geeft aanwijzingen om heel goed te zorgen voor offerdieren. Hij wil dat de Israëlieten respect hebben voor het bloed, voor het leven van offerdieren. Terwijl vandaag de dag wereldwijd maar liefst 80 miljard dieren vanaf hun geboorte tot hun wrede dood liefdeloos en respectloos worden behandeld. Over 'dierenoffers' gesproken!

Even voor de balans, een Nederlandse boer zei eens tegen mij: 'Mijn beesten hebben een beter leven dan ikzelf.' Voor hem zijn dieren geen machines, maar levende wezens voor wie je moet zorgen. We mogen God danken voor zo veel boeren die dit doen, dag in dag uit, en ook voor hen bidden. Het vraagt veel inzet van hen, en soms grote persoonlijke offers!

Een ander voorbeeld uit de Eco-bijbel gaat over kikkers. Waarom worden de kikkers als eerste genoemd bij de tien plagen van Egypte (Ex. 7:27 e.v.)? Omdat kikkers eerder dan andere dieren aanvoelen als zich een ecologische ramp aandient. Kikkers zijn als het ware de kanarie in de kolenmijn. Het Hebreeuwse woord voor kikker kun je ook lezen als 'wijze vogel', aldus een rabbijnse commentator. Het probleem in onze tijd is dat 40% van alle amfibieën gevaar loopt uit te sterven. Terwijl we ook afhankelijk zijn van kikkers voor medicijnen.

Je begrijpt nu iets van de achtergrond van deze preek. De gedachte drong zich aan mij op: 'Door de eeuwen heen vuurt de Heilige Geest mensen aan óm te zien naar dieren. En dus zijn dieren kennelijk belangrijk voor God.' Kunnen we hier nog meer over vinden in de Bijbel? *Hoe kijkt God naar dieren?* We beginnen met de *schepping*. Want daaruit blijkt hoe God de relatie tussen mens en dier heeft bedoeld.

De HEER God zei: 'Het is niet goed dat de mens alleen is, Ik zal een helper voor hem maken die bij hem past', Genesis 2 vers 18. *Ah ja, toen vormde Hij Eva.* Nee dus! Let goed op, wals hier niet overheen, zegt bijvoorbeeld de theoloog Dietrich Bonhoeffer. God schiep éérst de dieren als helper van de mens.

Ook dieren kunnen helpers zijn voor mensen. Elia bijvoorbeeld zou eten krijgen via raven (1 Kon. 17:4,6). En ook vandaag zijn sommige dieren mensen tot hulp. Denk aan politiehonden en blindengeleidehonden, en aan hulphonden in de zorg.

We lezen verder in vers 19: **Toen vormde Hij uit aarde [adama] alle in het wild levende dieren en alle vogels...**

Van de mens, *adam*, wordt gezegd dat hij werd gemaakt uit de aarde, *adama* – dat staat in vers 7. Voor dieren blijkt hetzelfde te gelden.

Mensen én dieren zijn gemaakt uit aarde. En ze *delen in dezelfde adem*, zou Salomo later schrijven, Prediker 3 vers 18. Er zijn nog meer overeenkomsten tussen mens en dier. Allebei krijgen ze *planten tot voedsel*, Genesis 1 vers 29-30. En, mensen én dieren zijn bedoeld om *God te loven*, zoals we lezen in Psalm 148 (7, 10, 11-12). Hoe kunnen dieren God loven? Het antwoord is simpel: door zichzelf te zijn. Varkens bijvoorbeeld zijn intelligente, sociale en ondernemende dieren. Als zij hun varken-zijn kunnen uitleven, dan leven ze tot eer van God.

De Amerikaanse boer Joel Salatin vertelt hier aanstekelijk over in filmpjes op YouTube en in zijn fascinerende boek *The Marvelous Pigness of Pigs*. De uitnodiging om God te loven is er voor mensen en voor varkens!

En deze uitnodiging geldt natuurlijk ook voor andere dieren. Ook **de wilde dieren zullen Mij eer bewijzen, de jakhalzen en de struisvogels**, zegt God in Jesaja 43 vers 20.

Daarnaast worden mensen én dieren door God *gezegend*. Je leest er zomaar overheen, maar de allereerste zegenwoorden die God in de Bijbel uitspreekt, zijn niet gericht tot de mens. Het zijn de *vissen* die de Schepper als eerste zegenend toespreekt!

Genesis 1 vers 22: **God zegende ze met de woorden: 'Wees vruchtbaar en word talrijk en vul het water van de zee.'** De realiteit vandaag is die van ernstige overbevissing en vervuiling van de oceanen, vooral door plastic. Hierdoor sterven veel vissoorten uit, terwijl andere geen kans krijgen om vruchtbaar en talrijk te worden.

'En ook de vogels moeten talrijk worden, overal op aarde', zegt de Schepper in Genesis 1. Maar helaas zijn al veel vogelsoorten voorgoed verdwenen. Voor andere soorten dreigt dit de komende jaren te gebeuren. Dit vooral vanwege het consumptiepatroon van mensen in het Westen. Onze ecologische voetafdruk is veel te groot, de aarde trekt dit niet meer. Wat dat aangaat, handelen wij mensen niet in overeenstemming met Gods intieme betrokkenheid op zijn schepping.

'Ik ken alle vogels van het gebergte', klinkt het in Psalm 50 vers 11 – maar het worden er wel steeds minder! Het is aangrijpend om op YouTube het eenzame zingen te horen van de allerlaatste Kaua'i 'ō'ō van Hawaii. Deze vogelsoort kan zijn Schepper niet meer loven, niet meer tot zijn bestemming komen. Ook niet in relatie tot andere schepselen, waaronder mensen. De Kaua'i 'ō'ō heeft een grote rol gespeeld in de cultuurgeschiedenis van Hawaii.

De God van de vogels uit Psalm 50 is ook de goddelijke Tuinier die de tuin van Eden aanlegde, Genesis 2 vers 8. En in die tuin bracht Hij de in het wild levende dieren en de vogels bij de mens, vers 19. Met welk doel?

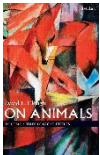
En Hij bracht ze bij de mens om te zien welke namen de mens ze zou geven [qara]: zoals hij elk levend wezen zou noemen [qara], zo zou het heten. In Genesis 1 staat dat God dingen benoemt, dat Hij dingen namen geeft (Hebr. *qara*). Bijvoorbeeld de namen 'dag' en 'nacht' (zie de verzen 5, 8, 10). Maar God geeft géén naam aan de dieren! Die taak is weggelegd voor de beelddrager van de Schepper, *adam*. In de grondtekst wordt voor deze taak van naamgeving en ordening hetzelfde woord gebruikt, *qara*. Hiermee krijgt de mens de opdracht een relatie aan te gaan met de dieren. Om ze nauwkeurig te observeren, ze te leren kennen in al hun diversiteit.

En om deze fascinerende schepselen van God te respecteren in hun eigenheid. Dit alles, en meer, is verbonden met het 'Man gave names to all the animals', waar Bob Dylan over zingt. En met wat is uitgebeeld door een hedendaagse kunstenaar uit Oekraïne, Lyuba Yatskiv. De dieren krijgen geen nummer, nee, ze zijn bij name gekend.

De opdracht die de mens krijgt, is dus níét om dieren een nummer in hun huid te branden. Of om ze op te eten, of te doden vanwege hun huid of hoorns.

De eerste mens voert geen medische experimenten uit op dieren. In de tuin van Eden zitten geen miljarden varkens, kippen en runderen in veel te kleine ruimtes waarin ze voortdurend pijn lijden en gek worden van verveling. Ze worden niet uitgebuit, verwaarloosd, levend gevild, of met karrevrachten tegelijk vermalen door machines omdat ze het verkeerde geslacht hebben. Ze worden niet gedwongen te vechten, of voor de lol neergeschoten. Dit zijn maar een paar voorbeelden van hoe er door menselijk toedoen ontstellend wordt geleden door onvoorstelbaar veel dieren. Het wordt ze onmogelijk gemaakt om God te loven door te leven naar hun aard, zoals ze zijn bedoeld. Dat is aangrijpend om te ontdekken.

Ik schrijf deze paragraaf met tranen in mijn ogen', schrijft David Clough, hoogleraar theologische ethiek, in een van zijn boeken. 'Ik léés deze paragraaf met tranen in mijn ogen', merkte ik bij mijzelf. Dat een boek zoals dit geschreven moest worden, is een gevolg van de zondeval.

Het is ná de zondeval dat God tegen Noach en zijn zonen zegt: de dieren zullen **'ontzag en angst voor jullie voelen – ze zijn in jullie macht'** (Genesis 9 vers 3). Ook zegt God: **'Alles wat leeft en beweegt zal jullie tot voedsel dienen'** (vers 2). Anders gezegd, mensen zullen dieren gaan opeten. Buiten de tuin van Eden is het een gegeven dat de mens een omnivoor is, een alleseter. Er staat niet bij dat dit positief zal uitpakken. In onze tijd betalen dieren én mensen hiervoor een enorme prijs. Vleesproductie kost immers massa's water en landbouwgrond, en beide wordt steeds schaarser. Moeten we ons als gelovigen hier maar bij neerleggen? Zo van: niets aan te doen, we leven nu eenmaal in een gebroken wereld?

Eerder zei ik al: als de Heilige Geest krachtig in mensen werkt, dan neemt hun liefde toe. Die wordt dieper en breder. Gods schepping als geheel komt in zicht, inclusief dieren. De Heilige Geest is de Geest van liefde, van relatie, van verbinding. Je kunt ook zeggen: van het *verbond*.

Toen de dieren de ark hadden verlaten, zei God tegen Noach en zijn zonen: 'Hierbij sluit Ik een verbond met jullie en met je nakomelingen, en met alle levende wezens die bij jullie zijn: vogels, vee en wilde dieren, met alles wat uit de ark is gekomen, alle dieren op aarde' (Gen. 9:8-10). De eerste verbondssluiting is niet met Abraham, zoals vaak wordt gedacht.

Nee, in Genesis 9 sluit God een verbond met Noach en zijn nakomelingen – én met alle dieren op aarde (vgl. 12, 15, 16-17; zie ook Hosea 2:18). God belooft dat er nooit meer een zondvloed zal komen die alles wat leeft zal uitroeien. Dit 'ecologische' verbond is *eeuwig* (vers 16). Met andere woorden: God is *duurzaam verbonden* met mensen én met alle dieren op aarde. Dus zijn ook wij op een bepaalde manier met dieren verbonden. Dat bleek ook duidelijk uit de scheppingsteksten die we eerder bespraken. Ons *beseft* van die verbondenheid mag nog wel toenemen. Een varken is niet maar een wandelende hamburger. En een plofkip is niet naar Gods wil!

Ik eindig met een gebed dat vaak wordt toegeschreven aan Basilius de Grote uit de vierde eeuw, al meen ik zelf dat het later is bedacht. Hoe dit ook zij, Basilius hield maar liefst negen lange preken over dieren – in zijn enthousiasme ging hij steeds te lang door! Dit gebed sluit hier mooi bij aan:

O God, vergroot in ons het besef van verbondenheid met alles wat leeft, en ook met onze broeders, de dieren, die U – net als ons – de aarde gaf als hun thuis [Psalm 104:17-18]. U bent teder van hart, en U hebt beloofd om mens en dier te redden [Psalm 36:7].

Met schaamte denken we eraan dat we de hoge roeping van de mens om te 'heersen' [Gen. 1:28] hebben uitgeoefend op een manier die meedogenloos is en wreed. Daarom is de stem van de aarde, die naar U had moeten opgaan in lofzang [Psalm 148:7-10], veranderd in een kreun van pijn [Jes. 24:4-5; Jer. 14:4-7; Hosea 4:1-3; Rom. 8:22]. Geef ons het besef dat de dieren houden van het leven [Job 39; Ps. 104:27-28]. En dat ze niet alleen voor óns leven [Gen. 2:18-19], maar ook voor zichzelf [Job 40:20] en voor U [Psalm 50:10-11; 104:26].

Proef je in dit gebed de liefde voor God en voor dieren? Hoor je de oprechte schuldbelijdenis die erin doorklinkt? En heb je in de gaten hoe volop actueel dit gebed is? Omdat we steeds meer ontdekken over de vermogens van dieren, inclusief het vermogen om pijn te voelen en te lijden, lichamelijk en ook in andere opzichten?

Stel dat je zegt: ik zou wel iets willen doen om het lijden van mensen én dieren te verminderen. Hoe zou je dit kunnen doen? Heel concreet: door minder voedsel te eten dat het milieu zwaar belast. Je kunt 'ns kijken op de website *Kerk & Dier*, of op de Engelse site *Creature kind*. En Babette Porcelijn schrijft hierover in *De verborgen impact*. Het helpt ook als je geen vlees of andere dierlijke producten eet van dieren die onder dieronwaardige omstandigheden gehouden worden.

Je kunt er ook voor kiezen minder, of helemaal geen vlees meer te eten. Dan blijft er veel meer water en landbouwruimte over om voedsel te verbouwen voor mensen. Veel heiligen in de kerkgeschiedenis waren bewust vegetariër en sommigen zelfs veganist. Hierbij waren ze geïnspireerd door Genesis 1 en door het toekomstvisioen van vrede in Jesaja 11.

Wat voor keuzes je ook maakt – zelf krijg ik steeds minder vlees van mijn vrouw :) – ik hoop dat je hiermee rekening houdt: dieren zijn waardevol in Gods ogen. Hij schiep ze uit liefde in verschillende soorten, met het doel dat ze zouden leven naar hun eigen aard en Hem op die manier loven. De Schepper was blij met de dieren. Hij vond ze *tov*, dat wil zeggen goed en mooi, en Hij *zegende* ze! De zondeval verstoorde alle relaties, ook die tussen mens en dier. Maar God is duurzaam verbonden met mensen én met dieren. En Hij roept ons op dit óók te zijn! David voelde dat aan toen hij zong: **U, HEER, bent de redder van mens en dier** (Psalm 36:7). Met Pinksteren in aantocht geef ik deze vraag mee: *Hoe leidt de Heilige Geest jou en mij om te handelen in de geest van dit psalmwoord?*

Amen

*Robert Doornenbal,
21 mei 2023*